

od všeho, co je venku, co je mimo tebe, neboť venku jsou všechny příčiny tvé skleslosti! Potkal tě nezdar? Začni znovu!

Každý den je nové začínání,
každým jitem den se rodí zas;
přes zármutek všechen, přes zklamání,
přes záhady, které matou nás,
vzmuž se s novým dnem a začni zas!

V široké oblasti naší duše je tolik bohatství a síly, že toho nelze za celý život využít. Lidé si představují Boha příliš chudého a vzdáleného. Lidé se modlí: „Pane Bože, dej tohle, dej ono!“ Jak jim Pán Bůh má dáti, když nechávají ladem, co už jim dal. Zanechme žebráckého myšlení a nářkání, vyzkoušejme síly, jimiž hýří naše duše!

Přiznat se k člověku a věřit v člověka, to není proti Pánu Bohu. Jen proto si lidé představují Boha tak malého, slabého a vzdáleného, že sebe nepoznali. Čím více se však objeví před námi mohutnost a bohatství vlastní duše, tím lépe poznáme velikost boží a tím snadněji udržíme si dobrou náladu.

Chodíme slabí, ubozí a bez radosti, kde bychom mohli s humorem a dobrou náladou raziti nové cesty ke štěstí. Některý člověk podobá se mladému lvu, vychovanému mezi ovci. Když vyroste, má se za ovci, pohybuje se slabošsky a nemohoucne se stádem. Ale jednoho dne po prvé uslyší v lese mohutný hlas staršího lva a v jeho skryté přirozenosti probudí se pojednou síla a on odpoví hlasem lvím. Od té chvíle je si vědom, že není ovci, ale lvem. Tak rozumíme správnému postoji k životu.

UTAJENÁ INTELIGENCE

Komenského rada. - Jak člověk tisíce let sebe objevuje a nastavuje. - Objev utajené inteligence a její činnost v těle člověka. - Život buněk, žláz, autonomního nervstva a jejich vliv na náladu. - Jak bylo objeveno podvědomí. - Příklady ovládnutého podvědomí. - Souhrn poznatků o podvědomí.

Komenský učil, že „jest člověku nejprve a nejvíce potřebné sám sebe znáti, sám sebe spravovati a sám ze sebe užitek bráti“. „Nejlépe najde člověk sebe v sobě samém, nikde jinde, neboť pak najde snadno v sobě Boha a vše.“

Podaří-li se člověku nahlédnouti hlouběji do vlastního nitra a objeviti aspoň část ohromných sil svého ducha, stane se schopnějším sám ze sebe užitek bráti.

V oblasti našeho bytí, do něhož normálně rozumem a vůlí nezasahujeme, objevujeme inteligenci, která má dokonalou znalost všech věd (chemie, biologie, psychologie, mechaniky atd.), k jaké vědomě až dosud žádný člověk nedospěl.

Činí to dojem, jako by v kosmickém měřítku přihodilo se člověku, co před lety zažil starosta jednoho města. Byl vážený, zámožný a velmi vzdělaný. Kdesi na cestách ztratil vědomí a paměť všeho, čím je a kdo je. Své rodině a rodnému městu se ztratil a tam, kde se mu to přihodilo, byl sobě a jiným lidem člověkem neznámým.

Všechno musil začínat od začátku. Uměl jen, čemu se naučil od doby, kdy se ta změna s ním stala. Měl univer-

sitní vzdělání, ale neuměl číst. Byl dobrým technikem, ale technice nerozuměl. Konal nádenickou práci. Po čtyřech letech za zvláštních okolností jeho paměť se vrátila a znovu zaujal své dřívější postavení ve své rodině, v městě a mezi známými.

Jako porovnání zajímá nás ta část, kdy o sobě nevěděl, kdy všechny tělesné funkce normálně pracovaly, ale duševní obsah jeho předchozího života byl mu úplně neznám. Tomuto člověku, který svou minulost a totožnost zapomněl, podobáme se při narození. Vlastníme ohromnou inteligenci s obsáhlými vědomostmi, ale vědomě začínáme „s ničím“.

K popsání všeho, co dosud člověk o sobě objevil, nestačilo by mnoho obsáhlých svazků. Člověk bude i dále vynalézat způsoby, jak ovládnouti sílu a hmotu, ačkoliv jeho podvědomá inteligence se tím dávno zabývala.

Povšimněme si aspoň některých z těchto věcí. Když člověk s velkou slávou objevil fotografickou čočku a kameru, byla to jen malá částička toho, čím se kdys řídil při vývoji svého zraku. Dávno, než vynalezl telefon a radiové přijímače, bylo vše mnohem dokonaleji instalováno v jeho vlastním těle, neboť celé tělo proniká nejvýš důmyslná soustava telegrafní, telefonní a radiová. Po velejemných spojkách probíhají ustavičně bezpočetné zprávy od mozku ke všem částem těla a zpět.

Člověk mohl vyvinouti schopnost běžet rychlostí antilopy, lítat jako pták, plavat pod vodou jako ryba, ale bylo by to nepraktické. Vymyslel si stroje. Těmi nastavuje svoje tělo. Může je použít a odložit. Vytvořil lodě, aeroplány, ponorky, vidění na dálku, a nevíme, co ještě vytvoří.

Byl jsem upozorněn českým stavitelem, jakým je lidská kostra dokonalým, lehkým, účelným a nejvýš úsporným stavivem a mechanismem, který se i sám opravuje a udržuje. Vedle sterých veledůmyslných mechanismů vytvořil si lidský duch ústřední správárnu, kam se dodávají a odtud vypravují části, potřebné k obnově těla. Vytvořil složitý systém kanalisační, jímž se škodlivé látky z těla odvádějí. Též spalovací systém, jistý druh krematoria, a vůbec vše, co je spojeno s udržováním těla.

Jaká ohromná inteligence jeví se dále v krevní soustavě a jak to vše souvisí s náladami! Má-li někdo na př. špatnou náladu a potřebné k tomu přístroje, může změřit, jak se zmenšil objem končetin, zvláště ramen, a jak se zvětšil objem břicha. Podobné přemístění krve do stěv bylo pozorováno při bázni před operací.

Je zjištěno, že při úzkosti a strachu krev se přemísťuje nejen z povrchu těla do vnitřností, ale také z mozku, takže při velkém leknutí člověk omdlí a přestává cítit bolest. Při špatné náladě překrvují se vnitřnosti a při častém opakování vznikají chorobné stavy. Při dobré náladě se krev stěhuje zevnitř na povrch a zvětšuje objem ramen a způsobuje rychlejší tep. Proto, když někdo nařiká, že mívá často strach, ptávám se, nemívá-li studené nohy. Zpravidla odpoví, že nejen nohy, ale i ruce mívá studené.

Je pozoruhodné, jak orgány těla podléhají návyku. Co jednou delší dobu dělaly, chtěly by dělat věčně. Když někdo špatnými náladami zavinil chorobný stav, tělo se snaží jej udržet a tak se tvoří dispoice ke špatným náladám. Špatná nálada způsobuje další překrvení v jedněch orgánech a nedokrevnost v jiných; tedy nepravidelný oběh krve, takže

člověka někde mrazí a jinde je mu horko a potí se. Tato nepravidelnost podporuje dále špatné nálady a tak vzniká začarovaný kruh.

Veliká, avšak utajená inteligence lidského ducha jeví se také v tom, jak dokonale dovede zpracovat, rozmělnit a rozložit pokrmy a proměnit je v něco úplně odlišného (mouku v krev) a při tom vše přiměřeně rozděluje a v potřebném složení různým orgánům dodává. Duch všechny materiál, který přijímá, si podmaňuje, jej oživuje a každé buňce těla vdechuje svůj život a svoji inteligenci.

V jediném těle oživuje a ovládá lidský duch více buněk, než je lidí na světě. Každá z nich je uceleným organismem. Přijímá potravu, má své trávení, vyměšování a rozplodování, a jak slavný fyziolog Virchov se vyslovil, má i svou dušičku a umí se obdivuhodně přizpůsobovat svému okolí tvarem i činností.

Mohli bychom říci, že každá buňka v miniatuře představuje celé tělo a snad i člověk je nějak představitelem celého vesmíru (mikrokosmos v makrokosmu).

Buňky vykonávají nejrozmanitější povinnosti v těle, jednotlivě i skupinově. Některé tvoří rezervy, jiné vyrábějí šťávy, potřebné v různých částech těla. Některé mají svá stanoviště, jiné jsou v ustavičném pohybu. Některé konají práci poslíčků, jiné uklízeček a opět jiné podobají se policii nebo armádě. Jsou buňky, které při poranění nebo při vpádu jedovatých mikrobů do krve spěchají nasadit svůj život k záchraně těla.

Buňky nervové soustavy nosí poselství z některé části mozku a naopak. Červené krvinky jsou společnými posly těla, plovou v tepnách a žilách, běrou z plic náklad kyslíku

a nesou jej k různým tkáním těla, k jich oživení a posílení. Na zpáteční cestě žilami odvázejí odpadky z organismu; jako obchodní lodi vezou jeden náklad cestou tam a druhý zpět. Jiné buňky vynucují si průchod stěnami tepen, žil a tkání, aby nejkratší cestou se dostaly, kde je potřebí něco vyspravit.

V každém okamžiku některé buňky se rodí a jiné umírají. Každá část těla se ustavičně mění a jeho tkáň se obnovuje. Kůže, kosti, vlasy, svaly jsou ustavičně vyspravovány nebo předělávány. Je-li tělo zraněno, rána krvácí a bolí. Nervy to oznamují do centrály mozku a důrazně volají o pomoc. Podvědomá inteligence ihned svolává dělníky, ti pospíchají na místo bolesti. Mezitím krev teče z rány a vymývá cizí látky, jež se dostaly do organismu a mohly by způsobit otravu. Ve styku se vzduchem krev se sráží a tvoří náplast. Miliony krevních buněk spěchají vyspravit poruchu a znovu spojit porušenou tkáň. Buňky na obou stranách rány počnou se množit do milionů a postupují ze všech stran, aby se spojily ve středu rány. Činí to dojem nepořádku, avšak v krátké době se ukáže, jak vše směřovalo k určenému cíli. Když potřebné práce byly uvnitř dokonány, žilky, nervy a tkáň plně vyspraveny, počnou buňky kůže dokonávat velkolepé dílo, nová kůže se vytvoří a zakrátko nepoznáme, kde rána byla.

Povšimněme si ještě činnosti žláz s vnitřním vyměšováním (endokrinní) a autonomního nervstva. Zmíněné žlázy jsou nepatrná tělíška. Ještě v minulém století se učenci domnívali, že jsou v těle zbytečna. Jejich vliv je neuvěřitelně veliký. Štítná žláza na př. vytváří v nepatrném množství chemickou látku, zvanou thyroxin. Jestli tělo dostává

málo thyroxinu, vlasy vypadají, kůže schne a tvrdne, celé tělo chřadne, mysl otupuje. Je-li však thyroxinu jen o málo víc, než je normál, stává se člověk podrážděným, nervosním, ustrašeným, těže se mu dýchá, chuť k jídlu je větší, ale zůstává podživěný.

Podobně mají i ostatní žlázy ohromný vliv na tělo. Nej-různější duševní a tělesné stavy bývají jimi vyvolány. Je zvláště pozoruhodné, že tyto žlázy mohou být velmi znatelně ovlivněny duševními změnami. Každé hluboké pohnutí má vliv na některou z nich. Jinými slovy, chemismus celého těla může být od základu změněn různými duševními stavy.

Jako mají tyto žlázy vliv na náladu, tak nálada má vliv na ně. Proto někteří tvrdí, že nálady vznikají jen z tělesných stavů. A jiní, že vznikají jen z duševních příčin. Správné je, že duševní stavy ovlivňují tělo a naopak, tělo ovlivňuje duševní život, a nadto tělesné i duševní (psychické) stavy mohou být ovlivněny duchem.

Podobně jako žlázy má také autonomní nervstvo ohromný vliv na zdraví těla a náladu. Ovládá vnitřní orgány těla, srdce, vnitřnosti atd., kontroluje svaly, které nepodléhají naší vůli. Chceme-li zdvihnouti ruku nebo přejíti pokoj, rozhoduje o tom naše vůle. V tom případě mozek signalisuje nervům a svalům ruky a nohou, aby vykonaly naše přání. Nic podobného se neděje s autonomním nervstvem. Není činné z podnětů naší vůle, ba soustředíme-li se na ně neuměle, porušujeme jeho činnost.

Autonomní nervstvo je nanejvýš citlivé k duševním stavům. Strach, rozčilení, smutek mají na jeho činnost velmi nepříznivý vliv. Vypjaté duševní stavy, jako velká bázeň nebo prudká zlost, mohou tuto činnost i zastavit. V psy-

chických laboratořích bylo experimentálně zjištěno, že velké vzrušení zastavilo trávení, ovládané autonomním nervstvem.

Nezapomínejme, že nejen žlázy s vnitřním vyměšováním a autonomní nervstvo, ale celé tělo ve všech částech a funkcích bývá ovlivňováno duševními stavy.

Jako rozeznáváme dvě nervové soustavy, podobně rozlišujeme dvojí činnost naší duše, až do té míry, že to činí dojem dvou různých duševních činitelů. Ve skutečnosti jsou to jen dva póly jednoho ducha, pól vědomý a podvědomý.

Všeobecně řečeno, vědomý pól zabírá rozumovou činnost, vůli a rozhodování, ovládání rukou, nohou a řady jiných tělesných orgánů. Svaly ovládané vědomým pólem liší se barvou i tvarem od svalů ovládaných pólem podvědomým. Tento podvědomý pól ovlivňuje vnitřní orgány, ony složité pochody při trávení, činnosti srdce, dýchání, činnost jater, ledvin, střev a pod.

Všekerou činnost podvědomého pólu duše nazýváme krátce podvědomí. Připomeňme si, co vedlo psychology k poznání, že existuje podvědomí.

Předně zapomínání. Kam se podělo, co jsme zapomněli, a kde se vzalo, když jsme si to připomněli?

Za druhé: všechny vnitřní tělesné pochody, jako dýchání, činnost srdce atd., pokračují, když spíme nebo jsme v bezvědomí. Někdy lidé dokonce rozřeší těžké úkoly ve spánku a při probuzení to zjišťují.

Za třetí: v horečce lidé vyprávějí věci, o nichž při obyčejném vědomí nevědí. Známý je případ dívky, která v nemocnici v bezvědomí vyslovovala dlouhé partie hebrejské a řecké. Když se pozdravila, nemohla si vzpomenouti na jediné slovo řecké nebo hebrejské. Bylo zjištěno, že sloužila

u duchovního, který každé ráno čítával půl hodiny nahlas staté v oněch řečech. Jeho hlas pronikal do kuchyně, kde děvče pracovalo. Nebylo u ní ani stopy po vědomém učení a pamatování si těchto řečí. V horečce, kdy obyčejné vědomí bylo zastřeno a v nečinnosti, její podvědomí uvolnilo obsah, který kdys podvědomě zachytilo.

Za čtvrté: podobné případy jsou známy u osob hypnotisovaných, které v hlubokém spánku mluvívají věci, o nichž při vědomí nemají potuchy. Často po probuzení nechtějí ani věřit, co vyprávěly.

Za páté: dalším faktem je posthypnotická sugesce. Osobě hypnotisované se řekne, že za hodinu po probuzení z hypnosy postaví židli na stůl. Po probuzení neví nic o tom, co jí bylo uloženo, avšak po uplynutí jedné hodiny půjde a postaví židli na stůl.

Za šesté: další doklady máme v chování osob, které byly uspány chloroformem nebo podobným způsobem.

Po těchto zkušenostech psychologové došli k závěru, že vedle obyčejného vědomí, jehož obsah je majiteli znám, je oblast podvědomá, jejíž obsah bývá neznámý. A právě tento neznámý obsah mívá velký význam pro zdraví a nálady člověka.

Stručně a souhrnně řečeno, do podvědomé oblasti patří: ústředí a kontrola autonomního nervstva a vše, co souvisí s činností srdce, ledvin, jater, s dýcháním, trávením atd. V našem podvědomí je též uloženo všechno, co jsme kdy zapomněli. Můžeme přijímat nová fakta, protože do podvědomí ukládáme, co právě nepotřebujeme. Tam, jakoby v archivu, zůstává vše uloženo, dokud nějakým vhodným způsobem to není znovu vyvoláno.

V našem podvědomí jsou i události, které jsme si přáli zapomenout, buď proto, že nás trápily nebo že nám byly nepříjemné. Nechceme si je připomínati a tak postupným potlačováním dostávají se z vědomí do podvědomí.

V našem podvědomí mohou býti nadto zaznamenány zážitky, které naším vědomím vůbec neprošly, jak o tom svědčí tento fakt: Osoby, které přišly k úrazu, třeba při srážce automobilu, pamatují všechno, co se s nimi dělo před úrazem, ale co se dělo v době, kdy byly v bezvědomí, o tom nemají zdání. Ať jakkoli se namáhají, nic o tom nevědí. Jsou-li však uvedeny do hypnosy, je možno z jejich podvědomí vyvolati všechny podrobnosti, jež se udály s nimi a kolem nich, když byly v bezvědomí.

Posléze je podvědomí skladištěm biologické paměti. Nosíme v sobě paměť všech rodů, s nimiž jsme tělesně v souvislosti. Je to paměť, která se týká vývoje, jímž určitý rod tělesně prošel. Tak v některém rodě jsou lidé velcí nebo malí, světlé nebo tmavé pleti, širokých nebo úzkých tváří atd. A procházel-li ten rod delší čas určitou kulturou, znaky té kultury jeví se v tělesném zevnějšku. To je biologická paměť. (Přitom pomímám paměť čistě psychickou, která se týká duševního vývoje před narozením.)

Co je tímto popisováním podvědomé oblasti naší duše pověděno? Především, že člověk má v sobě nesmírně bohatý a složitý svět, že jen nepatrnou část sama sebe si uvědomuje a že rozum všech učenců za tisíce let stačil poznati jen malou částku toho, co se v mysli a těle člověka odehrává.

Děje se s námi něco velkolepého a nejvyššího inteligentního; my rozumem a vůlí zpravidla k tomu nepřispíváme a přece

konáme to my a nikdo jiný. Jenže, řekneme-li „my“, je to mnohem širší oblast, než zač sebe běžně máme, je to nesmírně víc než to, co konáme vědomě.

Kdybychom lépe znali sebe a onu širokou oblast své inteligence, jež je ve spojení s inteligencí vesmírnou, pracující v celé přírodě, jak krásné, pružné, mladistvé a zdravé zůstávalo by naše tělo do vysokého věku!

Mohli bychom mluvit o podivné rozpolcenosti lidského ducha, která se jeví v tom, že naše vědomí ví tak málo z toho mnoha, co se v nás a s námi děje a jen pracně a nedokonale se dovídá o činnosti v oblasti podvědomé.

Osobní vědomí je pouze funkcí a poslední vymožeností lidského ducha. Člověk byl tímto novým přínosem tak oslněn, že dlouho nic jiného neviděl a nepoznával. A když začal objevovat, nevěděl, že objevuje jenom sebe.

Tato obsáhlost inteligence našeho ducha nutkala k domněnce, že to je přímé zasahování samotného Boha a že to nejsme my. Tomu odporuje fakt, že mylným zásahem našeho rozumu a vůle, hlavně však sugescemi, tato podvědomá inteligence se dává zmásti.

Na místo mnohých uvádíme aspoň jeden příklad takového zmatení. Vynikající lékař a učenec Karel Schleich, žák slavného fyziologa Virchova, o tom vypravuje následovně: Velmi zámožný obchodník, který svou kancelář osobně řídil, přišel ke mně jednoho dne a úpěnlivě prosil, abych mu odňal celou ruku. Bodnul prý se perem do prstu a ví, že musí zemřít na otravu krve. Byl bych se smál, kdyby strachem zkřivené tahy obličeje toho muže nebyly všechny posměch udusily. Vyprávěl, že už byl u několika předních chirurgů, ale všichni odmítli amputovat mu ruku. Mám se

nad ním smilovat a ruku mu v nadloktí odejmout, neboť to v ní už cuká a zlobí. Ani já nemohl jinak, než s vynaložením utišujících slov, jakých jen jsem byl schopen, poslati ho domů. V týž den večer jsem ho navštívil a nezjistil jsem žádné stoupání teploty, ani nejmenší znaky otoku nebo zánícení na malé ráně, kterou jsem ostatně dobře vyčistil, vysál a zavázal. On však byl nesmírně rozčilen a volal: „Proč mi tu ruku nechcete amputovat? Mohl bych být zachráněn.“ Následujícího dne ráno byl mrtev. Můj přítel Dr. Langerhans provedl obdukcí. Žádná infekce ani otrava krve, vůbec žádná příčina smrti. Moje diagnosa — smrt z hysterie.

„Jak si máme tyto věci vysvětlit?“, ptá se Dr. Schleich. A na dalších příkladech obšírně vykládá, jak se idea může zhmotnit a jakou ohromnou schopnost má lidský duch. Nebýti příkladů, které markantně svědčí o obsáhlých možnostech lidského ducha, ale současně o jeho velkých omylech, myleli bychom, že to nejsme my, ale nějaké božstvo mimo nás.

Tyto omyly lidského ducha jen proto uvádím, abych zdůraznil ještě více jeho veliké a nevyužité možnosti. Je to naše část božství a na nás záleží, jak správně a hojně tohoto majetku využijeme.

Podvědomá oblast našeho ducha podobá se někdy nestřeženému hradu. Jestli se majitel o něj nestará, snadno se stane rejdištěm nežádoucích živlů, po případě i skladištěm pohozených věcí. Jsou však způsoby, jak tomu zabránit, jak své podvědomí ovládat a své nálady vědomě tvořit. Člověk se pak stává skutečným pánem ve svém nejvlastnějším domě i za nejtěžších okolností.

Jsou známy případy velkolepého uplatnění této zásady. Jistý profesor vrátil se z války úžasně rozbit a žije v soustavě

protés, ale uchvacuje jako literární historik svojí učeností a básnickým vzletem.

Je znám český historik, který téměř pozbyl zraku. Deset let nečetl žádné knihy, jeho paní mu předčítala. K tomu onemocněl chorobou páteře a byl nucen ležeti dlouhé měsíce bez hnutí. I krmiti ho museli. Ale za těchto deset let tělesné bezmocnosti stal se uměleckou veličinou známou celé Evropě a svůj osud nesl úžasně vyrovnaně; pracoval, četl, myslil a diktoval.

Američanka Helena Kellerová ztratila v útlém věku zrak i sluch. Dorozumívali se s ní signály fukanými do dlaně. Našla však úžasnou učitelku, Miss Sullivanovou, která se jí cele věnovala a učinila z této bytosti, žijící ve věčném temnu, bytost mluvící, znalou jazyků a studovanou, dokonce spisovatelku. Helena se vdala a vedle jiných krásných knih napsala jednu zvláště hodnotnou: „O optimismu“.

Tito vítězové života mohou nám zdravým býti často vzorem. Ale ptám se: je nutno, aby člověk byl krutě postižen nějakým tělesným nedostatkem, chce-li sáhnouti k nevyužitým oblastem ducha a uplatnit své schopnosti více než bývá zvykem?

Shrneme-li dosavadní poznatky o podvědomí, shledáváme:

1. Každý z nás vlastní síly a inteligenci, která je příbuzná s mocí a moudrostí Nejvyššího.
2. Člověk může tyto schopnosti své duše buď rušit nebo k svému prospěchu využít.
3. Čím lépe poznáváme tyto síly, tím schopnějšími se staneme pro tvoření radostných nálad a udržování zdraví, svěžesti a pružnosti do vysokého věku.

PRÁH VĚDOMÍ

Stupně a příčiny citlivosti. - Obsáhlost nepostřehnutých vněmů. - Co je duševní práh. - Možnost jej snížit a zvýšit. - Čemu podléhá citlivost. - Chorobné stavy u zdánlivě zdravých. - Komplexy z dětství. - Účinky pochovaných zážitků. - Co způsobila změna smýšlení. - Střežený a nestřežený práh vědomí a citů.

Někteří lidé jsou citliví jako vlásek v hodinkách; při nejmenším dotyku každý nerv v jejich těle se otřásá. Jiní jsou citově tak otužilí, že svou písničku budou hvízdát doprovodem k trhání skály dynamitem.

Protože citlivost jeví se v rozmanitých podobách, velmi záleží na tom, abychom rozeznávali chorobnou přecitlivělost k věcem, kterých si jiní lidé nevšímají, od zdravých citů.

Mnozí se ovšem domnívají, že jejich citlivost je vrozená nebo že je chorobou, které se nelze zbavit, leč by někdo učinil epochální objev nejzvláštnější nemoci, kterou, pocházející od Saulem, trpěli kdys jen králové.

Citlivost nemá překročiti jisté meze, aby místo k užítku nebyla ke škodě. Přijímáme tak ohromný počet vněmů ze světa nás obklopujícího a v hlubinách našeho podvědomí děje se tolik věcí, že je těžko míti o tom jasnou představu.

Zdá se, že není žádných hranic pro dojmy, které může naše podvědomí vnímat, přijímat a zodpovídat bez našeho vědomí. Naproti tomu naše vědomí snese jen jistý počet dojmů a je-li míra překročena, nastává porucha v nejruznějších podobách nervosity a špatných nálad.

